

İDARENİN TARAF OLDUĞU HUKUKİ UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜNDE ARABULUCULUK YÖNTEMİ

ÖZET

Yargı dışı çözüm yöntemlerinden birisi olan arabuluculuk yönteminin hukuki uyuşmazlıkların çözümünde öneminin artması ile idarenin taraf olduğu bazı hukuki uyuşmazlıklar bakımından da kullanılması gündeme gelmiştir. Bu nedenle 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nda düzenleme yapılmıştır. Bununla birlikte idarenin taraf olduğu uyuşmazlıklar konusunda nispeten sınırlı bir alanda uygulama alanı açılmıştır. Bu çalışmada idarenin taraf olduğu hukuki uyuşmazlıkların çözümünde arabuluculuk yönteminin uygulanması incelenmiştir. İdarenin özel hukuk alanında yapmış olduğu iş ve işlemlerden kaynaklanan hukuki uyuşmazlıklarına arabuluculuk yöntemi uygulanabilir. İdarenin kamu hukuku alanında tesis etmiş olduğu işlem ve eylemlerden ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıklar konusunda arabuluculuk usulü kullanılmamaktadır. İdarenin kamu hukuku alanından kaynaklanan uyuşmazlıkları olan idari uyuşmazlıklar konusunda arabuluculuk kurumunun uygulama alanının açılması, idari yargı organlarının iş yükünü azaltacak, kişi ile idare arasında ortaya çıkan kimi hukuki uyuşmazlıkların kısa yoldan, daha az masrafla ve külfetle çözümlenmesini sağlayacaktır. Bu ise hem hukuki uyuşmazlığın her iki tarafı için fayda sağlayacaktır hem de devlete ve topluma katkı sunacaktır. Bu nedenle arabuluculuk yönteminin idarenin birtakım idari uyuşmazlıkları konusunda da uygulanması gerektiğini düşünmekteyiz. Bu aynı zamanda idarenin güncel gelişmeleri takip etmesi, toplumun ve hukukun gerisinde kalmaması bakımından da önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arabuluculuk, idare, alternatif çözüm.

MEDIATION METHOD IN THE SETTLEMENT OF LEGAL DISPUTES WHERE A GOVERNMENTAL BODY IS A PARTY

ABSTRACT

The mediation method as one of the extrajudicial methods of settlement has gained importance in the settlement of legal disputes and hence its use for various legal disputes where a governmental body is a party has become a current issue. Therefore, a regulation has been made in the Law numbered 6325 on Mediation in Civil Disputes. Thus, a limited application area has been opened with regard to disputes that a governmental body is a party. The present study has focused on the implementation of the mediation method in the settlement of legal disputes in which a governmental body is a party. Mediation method can be used in the settlement of disputes arising from the works and actions engaged by governmental bodies in the field of private law. Mediation method cannot be used in the settlement of legal disputes arising from the works and actions engaged by governmental bodies in the field of public law. The use of mediation in the settlement of administrative disputes resulting from the actions of governmental bodies in the field of public law will reduce the workload of administrative jurisdiction bodies while ensuring that certain legal disputes between individuals and governmental bodies are settled in a less costly manner in a shorter period of time. This, in turn, will be beneficial for both parties of the legal dispute while also contributing to both the state and the society. Hence, we are of the opinion that the mediation method should be implemented in the settlement of certain administrative disputes of governmental bodies. This is also important for ensuring that governmental bodies closely follow current affairs and that they do not lag behind the law as well as society.

Keywords: Mediation, administration, alternative solution.

1. GİRİŞ

İdarenin yürütmüş olduğu faaliyetler sonucunda idare ile kişiler arasında birtakım hukuki uyuşmazlıklar çıkmaktadır. Bu uyuşmazlıkların bir kısmı kamu hukuku alanına ilişkin olup bunların çözümünde ülkemizde ayrı bir yargı kolu olarak idari yargı organları görev yapmaktadır. İdarenin karşılaşmış olduğu hukuki uyuşmazlıkların bir kısmı ise özel hukuk alanına girer ve bunlar adli yargı organlarında

çözümlebilir. Yargı organlarının hukuki uyuşmazlıkları çözümleme sürecinde çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Yargı organları faaliyetlerini yürütürken genellikle yoğun iş yükü altında kalmaktadır. Bu durum diğer yargı organlarıyla birlikte idarenin hukuki uyuşmazlıklarını çözümleyen yargı organlarını da olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzlukların yanı sıra bazı tür uyuşmazlıkların çözümünde yargısal usuller her zaman en uygun çözüm olmayabilir. Bu durumda idarenin hukuki uyuşmazlıklarının çözümü için yargı dışı çözüm yöntemlerine olan ihtiyaç açıkça ortaya çıkmaktadır (Özbek, 2005: 88).

Bu ihtiyacın ortaya çıkmasında yargı organlarının iş yükünün artması, yargılamanın makul sürede sonuçlanmaması, teknolojik ve ekonomik gelişmeler, hukuki uyuşmazlıkların niteliklerinin değişmesi ve klasik yargılama usullerinin ihtiyaçlara cevap verememesi gibi çeşitli faktörler etkili olmuştur (Özkan, 2016: 617). Yargılama sürecinde usulün esasın önüne geçmesi, hukuki uyuşmazlığın çözümünü uzatmakla birlikte tarafların ileride kurabilecekleri ilişkilere de zarar vermektedir. Tüm bu nedenlerle yargının yükünün hafifletilmesi için yeni alternatif çözüm yolları sunulmaktadır (Ergin, 2013: 150).

Alternatif çözüm yöntemleri genel olarak uyuşmazlıkların yargılama haricinde, tarafsız üçüncü bir kişinin ya da uyuşmazlığın taraflarının sürece katılması ile karşılıklı müzakere ile çözümlenmesine imkan veren durumları ifade eder (Hasoğlu, 2016: 1993-1994). Alternatif çözüm yolları, kişilere geleneksel yargı yoluyla sunulmayan birtakım fırsatlar ve faydalar sunmaktadır (Stienstra & Willging, 1995: 14). Alternatif çözüm yolları genellikle davalara göre maliyetten tasarruf ve uyuşmazlıkların daha hızlı çözümü gibi faydalar sağlar (Arnavas, 2004: 2; Alternative Dispute Resolution [ADR]). Bu nedenle hukuki uyuşmazlıkların yargı dışı çözüm yöntemlerinden birisi olan arabuluculuk kurumu son yıllarda uygulama alanı giderek artan bir usul olarak uygulanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı arabuluculuk kurumunun idarenin hangi tür hukuki uyuşmazlıklarının çözümünde kullanıldığını ortaya koymaktır. Çalışma yapılırken literatür taraması yapıp, ilgili mevzuata değinilmiştir, çeşitli yerlerde görüş ve öneriler sunulmuştur.

2. ARABULUCULUK KAVRAMI

Arabuluculuk kavramı Latince *“mediare”* kavramından türemiş olup, kelime anlamı olarak *“ortada bulunma”*, *“tam olarak ikiye bölme”* gibi anlamlara gelmektedir (Yıldırım, 2016: 749; Yıldırım, 2019: 43). Çok eski çağlardan bu yana arabuluculuk, uyuşmazlıkların çözümünde kullanılmaktadır. Hatta çoğu kültürde uyuşmazlıkların temel çözüm yöntemi olarak arabuluculuk kullanılmıştır (Çiçek, 2018: 24). Arabuluculuk kurumu hukuki uyuşmazlıkların yargı dışı çözüm yöntemlerinden birisi olup, tarafsız bir üçüncü kişinin görüş ya da önerisi ile hukuki uyuşmazlığın çözümlenmesi olarak ifade edilebilir (Özbek, 2005, 85). Arabuluculuk üçüncü bir kişinin uyuşmazlığın çözümlenmesi için bağlayıcılığı bulunmayan bir tavsiye sunduğu veya bir görüş önerdiği bir usuldür (Odyakmaz, Çınarlı & Avcıoğlu Aksoy, 2018: 32).

Arabuluculuk kurumu 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nda¹ (Arabuluculuk Kanunu) ve Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği'nde² (Yönetmelik) düzenlenmiştir.

Arabuluculuk Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde arabulucu, Adalet Bakanlığı tarafından tutulan arabulucular siciline kaydedilmiş olan ve arabuluculuk faaliyetlerini yürüten gerçek kişi olarak tanımlanmıştır. Arabuluculuk faaliyetleri kapsamında, arabulucu uyuşmazlığın taraflarından bağımsız bir kişidir. Bu kapsamda arabulucu taraflara eşit mesafede olup, herhangi bir tarafın vekili konumunda değildir (Erkan, 2019: 893). Arabuluculuk Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde ise arabuluculuk:

“Sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların

¹ Resmi Gazete, Tarih: 22.06.2012, Sayı: 28331.

² Resmî Gazete, Tarih: 02.06.2018, Sayı: 30439.

çözüm üretemediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyari olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi” olarak tanımlanmıştır.

Arbuluculuk konusunda doktrinde çeşitli ayrımlar yapılmakla birlikte genel olarak ifade etmek gerekirse başvurunun zorunlu olup olmamasına göre iki türlü ayrım yapılmaktadır. Arbuluculuk, ihtiyari arbuluculuk ve zorunlu (dava şartı olarak) arbuluculuk şeklinde ikiye ayrılır. İhtiyari arbuluculuk, tarafların iradesine göre arbuluculuk yönteminin kullanılıp kullanılmayacağını ifade ederken, zorunlu arbuluculuk ise tarafların bu yolu kullanmasının zorunlu tutulduğu durumlarda söz konusudur (Öztürk & Yazar, 2019: 893). Arbuluculuğun ihtiyari olması hem tarafların bu yolu kullanıp kullanmama bakımından tercih haklarının olduğunu, hem de başladıktan sonra süreci devam ettirme bakımından tercih haklarının bulunduğunu ifade eder (Yazıcı, 2020: 322).

Zorunlu arbuluculuk hukukumuzda dava şartı olarak, iş uyuşmazlıklarında 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 3. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen uyuşmazlıklarda ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 5/A maddesinde belirtilen uyuşmazlıklarda dava açmadan önce kullanılması gereken bir yol olarak düzenlenmiştir. Bu durumlarda dava açmadan önce arbulucuya başvurulmamış ise açılan dava usulden reddedilmektedir.

3. ARBULUCULUKTA UYGULANAN TEMEL İLKELER

Arbuluculuk usulünün kendisinden beklenen faydanın sağlanabilmesi için sürecin başarılı bir şekilde yürütülmesi gerekir. Sürecin başarılı yürütülmesi için kanun koyucu bu sürece ilişkin birtakım ilkeler öngörmüştür (Atış, 2019: 75).

Arbuluculuğun özelliklerinden ilki -kanuni istisnalar haricinde- gönüllülük esasına dayanması yani isteğe bağlı olmasıdır. Arbuluculuk kurumu tamamen gönüllülük esasına dayanmakta olup, tarafların istemi haricinde bu sürecin başlatılması ya da devam ettirilmesi, herhangi bir zorlamaya tabi tutulmaları söz konusu değildir (Yıldırım, 2019: 43). Arbuluculuk Kanunu'nun 3. maddesinde tarafların, arbuluculuğa başvurma, bu süreci devam ettirme, sonuçlandırma ya da bu süreçten vazgeçme konusunda serbest olduğu belirtilmiştir.

Arbuluculuk usulünde hakim olan ilkelerden bir diğeri ise gizlilik ilkesidir. Gizlilik ilkesi Arbuluculuk Kanunu'nun 4. maddesinde ifade edilmiştir. Buna göre tarafların aksini kararlaştırmadığı durumlarda arbulucu, arbuluculuk kapsamında elde ettiği ya da kendisine sunulmuş olan belgeleri, bilgileri ve diğer kayıtları gizli tutmakla mükelleftir.

Yargılama safhasında kural olarak yargılamanın aleniliği ilkesi hakimdir. Yargılamanın aleniliği ilkesinde amaç yargı organlarına olan güveni artırmaktır. Arbuluculuk usulünde ise bunun tam tersi gizlilik ilkesi hakimdir. Arbuluculuk usulünde gizlilik ilkesinin getirilmesindeki amaç tarafların kamuoyunun duymasını istemediği bir kısım bilgileri rahatça müzakere edebilmesini sağlamaktır. Aynı zamanda kişilerin sır niteliğindeki bazı bilgileri paylaşması durumunda itibarlarının zedelenmesinin önüne geçilmek istenmiştir (Asiltürk, 2014: 36). Arbuluculuk Kanunu'nun 4. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenleme uyarınca tarafların müştereken rıza göstermesi durumunda bu ilke uygulanmayabilir.

Gizlilik ilkesi yönetmeliğin 6. maddesinde daha detaylı düzenlenmiştir. Arbuluculukta arbulucu ile onun yanında çalışanlar, staj yapanlar, Kurul ve Bakanlık görevlileri taraflarca aksi kararlaştırılmadığı sürece arbuluculuk faaliyetleri kapsamındaki bilgileri, belgeleri ve diğer kayıtları gizli tutmalıdır. Bu ilkeye taraflar, temsilciler ve vekiller de uymalıdır. Bu kurala aykırı hareket etmesi durumunda arbulucu hakkında cezai ve hukuki sorumluluk başlatılabilir, arbulucunun sicilinden silinmesine karar verilebilir.

Gizlilik ilkesinin Arbuluculuk Kanunu'nun 5. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiş olan bir diğer istisnasına göre “Söz konusu bilgiler bir kanun hükmü tarafından emredildiği veya arbuluculuk süreci sonunda varılan anlaşmanın uygulanması ve icrası için gerekli olduğu ölçüde açıklanabilir.”. Arbuluculuk Kanunu'nun 33. maddesinde gizlilik ilkesinin ihlali halinde kovuşturması ve soruşturması şikayete tabi olmak koşuluyla, kişilerin hukuken korunmakta olan menfaatinin zarara uğramasına neden olan kişinin hapis cezası ile cezalandırılması öngörülmüştür.

Arabuluculukta hakim olan bir diğer ilke ise Arabuluculuk Kanunu'nun 3. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesidir. Yönetmeliğin 5. maddesinin 2. fıkrasında tarafların, arabuluculuk faaliyetlerinin başından sonuna kadar eşit haklara sahip oldukları, birisinin söz hakkının diğerine göre kısıtlanamayacağı ve sürecin dışında bırakılmayacağı belirtilmiştir.

Arabuluculukta bu ilkelerin yanı sıra arabulucunun tarafsızlığı ve bağımsızlığı ilkesi, uyuşmazlığın çözümünün tarafların menfaatine dayanması, uyuşmazlığın taraflarının hakimiyet sahibi olması gibi ilkeler de uygulanmaktadır (Atış, 2019: 83). Arabulucunun tarafsız ve bağımsız olması onun taraflara eşit mesafede, adil, etkin ve tutarlı olmasını gerektirir (Erginer, 2017: 79). Arabulucunun hukuka aykırı fiillerinden ötürü zarara uğrayanların tazminat talep etme hakları saklıdır (Badur, 2020: 255).

4. ARABULUCULUK YÖNTEMİNİN İDARENİN HUKUKİ UYUŞMAZLIKLARINDA UYGULANMASI

Arabuluculuk Kanunu'nun tanımları düzenleyen 2. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde, idare kavramının neyi ifade ettiği belirtilmiştir. Buna göre;

“İdare: 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I), (II), (III) ve (IV) sayılı cetvellerde yer alan idare ve kurumlar ile 5018 sayılı Kanunda tanımlanan mahalli idareler ve bu idareler tarafından kurulan işletmeleri, özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum, kurul, üst kurul ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunların bağlı ortaklıkları, müessese ve işletmelerini, sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait diğer ortaklıkları” ifade eder.

İdarenin faaliyetleri kamu hukuku alanından kaynaklanabileceği gibi, idarenin özel hukuk alanına tabi olarak yapmış olduğu eylem ve işlemler de vardır (Yıldırım vd., 2018: 642). İdarenin kamu gücüne dayanarak yapmış olduğu iş ve işlemlerden kaynaklanan hukuki uyuşmazlıklar idari uyuşmazlıklardır ve bunlar idari yargı organlarıncaya, idare hukuku ilkeleri uygulanarak çözümlenir. İdarenin özel hukuk hükümlerine göre faaliyette bulunduğu, özel hukuk hükümlerine göre yapmış olduğu işlem ve eylemlerde kamu hukuku ilkeleri uygulanmaz. İdarenin özel hukuk hükümlerine göre yapmış olduğu faaliyetlerden dolayı ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıklar, özel hukuk hükümleri uygulanarak adli yargıda çözümlenir.

Yargı dışı çözüm yöntemleri yapılan yeni düzenlemelerde giderek güçlendirilmektedir (Asiltürk, 2014: 32-33). İdari uyuşmazlıkların yargı dışı yöntemlerle çözümü konusunda hukuk sistemimizde buna imkan tanıyan düzenlemelere yer yer rastlanmaktadır. İdareye müracaatla uyuşmazlığın çözümünü öngören 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 11. maddesinde düzenlenmiş olan ihtiyari idari başvuru yolunun yanı sıra başka bazı düzenlemeler de mevzuatta bulunmaktadır. 6203 sayılı Kamulaştırma Kanunu'ndaki kamulaştırma bedelinin tespitine ilişkin uzlaşma süreci, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nda öngörülen itiraz usulü ve 659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen sulh başvurusu usulü bunlara örnek olarak verilebilir.

Mevzuatta bu tür düzenlemeler bulunmakla birlikte idarenin hukuki uyuşmazlıklarının arabuluculuk yöntemi ile çözümlenmesine ilişkin mevzuatta 12.10.2017 tarihine kadar bir düzenleme mevcut değildir. İdarenin hukuki uyuşmazlıklarının çözümünde arabuluculuk yönteminin kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin olarak daha öncesinde kanuni bir düzenleme bulunmamakla birlikte, bu alanda arabuluculuk usulü, Arabuluculuk Kanunu'nda 12.10.2017 tarihinde 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ile yapılan düzenleme ile getirilmiştir (Karaarslan, 2019: 80).

4.1. Arabuluculuk Yönteminin Uygulandığı İdarenin Taraf Olduğu Hukuki Uyuşmazlık Türleri

Arabuluculuk Kanunu'nun 1. maddesinde amaç ve kapsam düzenlenmiştir. Arabuluculuk Kanunu'nun 1. maddesinin 2. fıkrasına göre arabuluculuk kurumu, sadece tarafların üzerinde serbest bir şekilde tasarrufta bulunabilecekleri işlemlerden ya da işlerden kaynaklanan özel hukuk alanında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümlenmesinde uygulanacaktır. Buna yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar da dahildir.

Bu maddede geçen serbestçe tasarruf edilebilecek işlemlerin ya da işlerin ne olduğunun tespiti gerekmektedir. Bunun tespiti için hukuki ilişkilerin ve işlemlerin özüne bakılmalıdır. Kamu düzenine ilişkin olmayan, cebri icraya elverişli konuların bu alana girdiği kabul edilebilir (Öztürk & Yazar, 2019: 894). İdarenin bağlı yetki kapsamında almış olduğu kararlarda alternatif uyuşmazlık yöntemlerinin uygulanması güç olsa da takdir yetkisini kullandığı bazı alanlarda, yapılacak kanuni düzenlemeler ile yargı dışı çözüm yöntemlerine imkan tanınabilir (Arat, 2011: 906). İdarenin faaliyetleri konusunda idarenin üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği alanlar idareye takdir yetkisinin tanındığı, bağlı yetki haricinde kalan alanlardır. Alternatif çözüm yöntemlerinden birisi olan arabuluculuk yöntemi, idarenin bağlı yetki ile yapmış olduğu iş ve işlemler haricinde kalan, takdir yetkisini kullanarak yapmış olduğu birtakım iş ve işlemler konusunda kullanılabilir.

Arbuluculuk kurumu idarenin taraf olduğu her türlü hukuki uyuşmazlıkta kullanılamamakta yalnızca idarenin özel hukuk alanında yapmış olduğu iş ve işlemlerden dolayı ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıklarda uygulanabilmektedir. Arabuluculuk Kanunu'ndaki ve yönetmelikteki diğer düzenlemeler, idarenin özel hukuk alanından kaynaklanan hukuki uyuşmazlıkları konusunda başvuru arabuluculuk faaliyetlerinde de uygulanmaktadır.

Arbuluculuğun idarenin özel hukuk alanından kaynaklanan uyuşmazlıklarının çözümünde kullanılmaya başlamasında çeşitli faktörler etkili olmuştur. Yargısal usullerin aşırı şekilci olması, esneklikten uzak olması, yargılama süresinin uzun olması gibi faktörler nedeniyle klasik yargılama usullerinin kişilerin adalet ihtiyacını karşılamakta yetersiz kaldığı durumlar olabilmektedir. Böylelikle kişiler bu dezavantajlardan uzaklaşmak amacıyla, uyuşmazlıkların hakkaniyete uygun olarak çözümünü sağlayan alternatif çözüm yöntemlerini aramaya yönelmişlerdir (Özbek, 2005: 89).

İdarenin özel hukuk işlemleri, onun özel hukuk ilkelerine göre yapmış olduğu, özel hukuk alanında kalan işlemlerdir (Yıldırım vd., 2018: 334). İdarenin özel hukuk kapsamında yapmış olduğu iş ve işlemlere, elektrik, su, gaz telefon abonman sözleşmeleri, idarenin taraf olduğu alım satım sözleşmeleri (Atay, 2019: 259-260), kamu iktisadi teşebbüslerinin dışa yönelik işlemleri ve faaliyetleri (Kalabalık, 2019: 374), idarenin yapmış olduğu kira sözleşmeleri ve iş sözleşmesiyle çalıştırdığı işçiler ile idare arasındaki hukuki ilişki örnek olarak gösterilebilir. Buna göre idarenin kamu gücü kullanarak yapmış olduğu eylem ve işlemlerden kaynaklanan hukuki uyuşmazlıklar kamu hukukuna tabi olduğu için arabuluculuk yöntemi bunlar için uygulanamayacaktır ve bu uyuşmazlıklar idari yargının konusunu oluşturmaktadır (Fiş Üstün, 2020: 14).

Doktrinde idari uyuşmazlıklar konusunda idare hukuku alanında yürütülen faaliyetler kural olarak kamu gücüne dayalı işlemler olduğu için arabuluculuğun uygulanmasının güç olduğu belirtilmekle birlikte çeşitli öneriler ileri sürülmüştür. Konusunu belli bir paranın oluşturduğu uyuşmazlık türlerinde, örneğin tazminat istemlerinde, idari cezalara ilişkin uyuşmazlıklarda, vergi, harç, resim ve benzeri mali yükümlülüğe ilişkin uyuşmazlıklarda arabuluculuk kurumunun daha kolay çözüm getirebileceği belirtilmiştir (Asiltürk, 2014: 37). Doktrinde ayrıca idari uyuşmazlıkların arabuluculukla çözümüne ilişkin olarak bunun nitelik olarak bazı özellikler içerdiği, kamu menfaatlerine uygun ve idare hukukunun genel prensiplerini dikkate alan ayrı bir kanun çıkarılması gerektiği, bu nedenle idari uyuşmazlıkların arabuluculukla çözümü konusunda ayrı ve özellikli bir arabuluculuk modellemesinin yapılması gerektiği yönünde görüş ifade edilmiştir (Korkmaz & Kıyak, 2018: 39). Kanaatimizce de idarenin hukuki uyuşmazlıklarında arabuluculuk usulünün konu bakımından uygulama alanının genişletilmesi, bu konunun ayrı bir kanun ile düzenlenmesi olumlu olacaktır.

Bununla birlikte yer yer yapılan müzakerelerde de idare hukuku alanında arabuluculuk faaliyetlerinin artırılması yönünde görüşler dile getirilmektedir. 06-08 Ocak 2016 tarihli "Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı'nın Paris Çalışma Ziyareti Toplantı Tutanağı"nda bu görüşlerden bir kısmına değinilmiştir. Bu toplantıda idari faaliyetler kapsamında ortaya çıkabilecek çevre, imar, hastane sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıklar, ecrimisil davaları, memurların küçük disiplin cezaları, işgaliye davaları, kamu ihaleleri, alımları ile özel sektörle yapılan birtakım işler arabuluculuğa elverişlidir şeklinde görüş bildirilmiştir. Uyuşmazlığın yargı yoluyla çözümlenmesi durumunda taraflardan birisinin kazandığı, uyuşmazlığın arabulucu ile çözümlenmesi durumunda ise her iki tarafın da kazandığı, böylelikle toplumsal barışa da katkı sunulduğu belirtilmiştir (Paris Çalışma Ziyareti Toplantı Tutanağı, 2016).

4.2. Arabuluculukta İdarenin Temsili

Arabuluculuk Kanunu'nun 15. maddesinin 8. fıkrasına göre arabuluculuk müzakerelerini yaparken idareyi, üst yöneticinin belirlediği iki üye ve hukuk birim amiri ya da onun belirleyeceği bir avukat veya hukuk müşavirinden teşekkül eden üç kişilik komisyon temsil eder. Arabuluculuk müzakereleri sonucunda komisyon gerekçeli bir rapor düzenler ve bunu beş yıl süreyle saklar.

Yönetmeliğin 18. maddesinde idarenin temsiline ilişkin detaylı düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre avukatın ya da hukuk biriminin olmaması halinde üst yönetici komisyon üyelerinin tamamını belirler. Aynı usulle yedek komisyon üyeleri de seçilir. Komisyonun kendisini vekille temsil ettirmesi mümkün değildir. İdarenin arabuluculuk davetinin yapılacağı adresi ve diğer iletişim bilgilerini bildirmesi gerekir. Komisyon üyeleri 2 yıl görev yapar. İdare merkezde ve taşra teşkilatında komisyonlar kurabilir, süresi dolan komisyon üyeleri yeniden seçilebilir ve komisyon kararlarını oybirliği ile alır. Arabuluculuk sürecinde belirlenmiş olan komisyon üyeleri, karar alma hususunda tam yetkilidir. Komisyon üyeleri, bu kapsamda gerekli olan konularda özel kurum-kuruluşlar ve kamu kuruluşları- kurumlarıyla yazışma yetkisine sahiptirler. İlgili birimlerin, komisyona ivedi olarak cevap vermesi gerekir. Komisyonun ve sekreteriyasının çalışmalarına ilişkin esas ve usuller idare tarafından belirlenir. Arabuluculuk sürecinde, idarelerin taraf olduğu özel hukuk uyuşmazlıkları konusunda, idarenin temsil edilmesi, anlaşma belgesinin düzenlenmesi ve diğer konularda 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ve bu yönetmelik hükümleri uygulanır.

Arabuluculuk Kanunu'nun 15. maddenin 9. fıkrasına göre arabuluculuk faaliyetleri kapsamında komisyon üyelerinin aldıkları kararlar ve yaptıkları işler nedeniyle açılacak tazminat davalarının, sadece devlet aleyhine açılması gerekir. Devlet, bu faaliyetlerden dolayı ödemiş olduğu tazminat nedeniyle, görevin gereklerine aykırı davranarak görevini kötüye kullanan komisyon üyelerine, ödemenin yapıldığı tarihten itibaren bir yıl içerisinde rücu edebilir.

Yönetmeliğin 18. maddesinin 7. fıkrasında komisyon üyelerinin arabuluculuk faaliyetleri kapsamında yaptıkları faaliyetlerden dolayı sorumlu tutulabilmeleri için, görevin gereklerine aykırı davrandıkları yönünde mahkeme kararının varlığı şart koşulmuştur. Bu yönde bir mahkeme kararının bulunmaması halinde idari ve mali yönden sorumlu tutulamayacakları ifade edilmiştir. 18. maddenin 8. fıkrasına göre bu durumda devlet ödeme tarihinden itibaren bir yıl içinde rücu eder. 18. maddenin 9. fıkrasına göre devlet aleyhine tazminat davası açılması durumunda dava, komisyon üyelerine ihbar edilir.

İdareyi temsil eden komisyon üyelerinin sorumluluğuna ilişkin bu düzenlemelerde, arabuluculuk faaliyetlerinde görevli olan komisyon üyelerinin, her türlü kusurunun rücu sebebi olarak düzenlenmediği, komisyon üyelerinin sadece görevin gereklerine aykırı davranarak görevini kötüye kullanması durumunda komisyon üyelerine rücu edilebileceği, yönetmelikte ise komisyon üyelerinin sorumlu tutulabilmesi için mahkeme kararının varlığı aranmıştır. Oysa genel sorumluluk ilkeleri uyarınca devletin, kusurlu olan memuruna rücu hakkı vardır. Arabuluculukta idareyi temsil eden komisyon üyelerinin bu düzenleme ile sorumluluk alanlarının daraltılması kanımızca yerinde bir uygulama olmuştur. Böylelikle görevli komisyon üyelerinin daha rahat hareket etme ve çalışma imkanı olacaktır. Bu da idarenin özel hukuk uyuşmazlıklarında kullanılan arabuluculuk yönteminin amacına ulaşmasına yardım edecek ve kullanılmasını teşvik edecektir.

4.3. Arabuluculuğa Başvuru

Arabuluculuk Kanunu'nun 13. maddesi uyarınca taraflar, dava açmadan önce ya da davanın görülmesi esnasında arabulucuya başvurma hususunda anlaşabilirler. Mahkemenin de arabulucuya başvurmaları konusunda tarafları aydınlatıp teşvik etmesi mümkündür. Taraflardan birisinin arabulucuya başvuru teklifine, aksi kararlaştırılmadığı sürece, otuz gün içerisinde olumlu cevap verilmemesi durumunda teklif reddedilmiş sayılır.

Arabuluculuk Kanunu'nun 16. maddesinin 1. fıkrasına göre dava açmadan önce arabulucuya başvurulması durumunda arabuluculuk süreci, tarafların ilk toplantısı üzerine, arabulucu ile taraflar arasında arabuluculuk sürecinin devam ettirilmesi noktasında anlaşmaya varılması ve bunun tutanağa bağlanması ile başlar. Arabuluculuğa dava açıldıktan sonra başvurulmuş ise, mahkemenin yapmış olduğu tarafları arabuluculuğa davetin taraflarca kabul edilmesi ya da tarafların anlaştığı yönündeki

yazılı beyanı mahkemeye sunmaları veya duruşmada bu yönde beyanda bulunmaları ve bunun tutanağa geçirilmesi ile bu tarihten itibaren arabuluculuk süreci başlamış sayılır. 16. maddenin 2. fıkrası uyarınca “*Arabuluculuk sürecinin başlamasından sona ermesine kadar geçirilen süre, zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin hesaplanmasında dikkate alınmaz.*”.

Arabuluculuk Kanunu’nun 15. maddesinin 4. fıkrasına ve yönetmeliğin 17. maddesinin 4. fıkrasına göre “*Niteliği gereği yargısal bir yetkinin kullanımı olarak sadece hâkim tarafından yapılabilecek işlemler arabulucu tarafından yapılamaz.*”. Bu düzenleme uyarınca genel olarak yargı organları tarafından yargısal yetki kapsamında kullanılan keşif yapma, tanık dinleme ve bilirkişiye başvurma gibi yetkilerin arabulucuya verilmediği görülmektedir. Yapılacak kanuni düzenleme ile, hukuki uyuşmazlığın maddi zarara dayanması gibi durumlarda arabulucuya keşif yapma ya da bilirkişiye başvurma gibi yetkilerin verilmesi kanımızca olumlu düzenlemeler olacaktır.

5. İDARENİN ÖZEL HUKUK ALANINDAKİ HUKUKİ UYUŞMAZLIKLARINDA KULLANILAN ARABULUCULUK YÖNTEMİNİN NETİCELERİ

Arabuluculukta tarafların, uyuşmazlığı çözmek için kendi önerilerini geliştirip müşterek bir karara varmaları hedeflenmektedir (Erol, 2018: 22). Arabuluculuk faaliyetleri taraflar arasında yapılacak bir anlaşmayla sona erebileceği gibi, idarenin tek taraflı işlemiyle de sonuçlanabilir (Odyakmaz vd., 2018: 32-33).

Adalet Bakanlığının yayımlanmış olduğu istatistikî verilere göre, Türkiye’deki 2019 yılı ihtiyari arabuluculuk başvurularında %98,7 oranında anlaşma sağlanırken, %1,3 oranında anlaşma sağlanamamıştır. Dava şartı olan arabuluculukta ise %58,0 oranında (311 376 adet dosya) anlaşma sağlanırken, %42,0 oranında (225 593 adet dosya) anlaşmaya varılamamıştır (Adli İstatistikler 2019, 2020: 211). 2019 yılına ilişkin bu istatistikî verilere bakıldığında, kişilerin arabuluculuğa başvurması durumunda arabuluculuğun hukuki uyuşmazlıkların çözümünde etkin bir şekilde kullanıldığı, arabuluculuğun toplumumuzda benimsendiği söylenebilir.

Arabuluculuk Kanunu’nun 17. maddesinde arabuluculuğun sona erme halleri düzenlenmiştir. Buna göre arabuluculuğun sona ermesi müzakerelerin olumlu sonuçlanması, olumsuz sonuçlanması ve diğer nedenlerle sona ermesi olarak ayrılabilir.

5.1. Arabuluculuk Müzakerelerinin Olumlu Sonuçlanması

Arabuluculuk Kanunu'nun 17. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca tarafların anlaşmaya varması durumunda arabuluculuk sona erecektir. 17. maddenin 2. fıkrası uyarınca arabuluculuk faaliyeti sonrasında tarafların anlaşıp anlaşamadıkları ya da arabuluculuğun nasıl sonuçlandığı tutanakla belgelendirilir. Bu belge arabulucu, uyuşmazlığın tarafları, avukatlar ya da kanuni temsilcileri tarafından imzalanır. Belgenin bunlar tarafından imzalanmaması durumunda, belge sebep belirtilerek sadece arabulucu tarafından imzalanır.

Arabuluculuktan hedeflenen başarının elde edilmesinde, gösterilen performansın etkisinin yanı sıra, arabulucunun almış olduğu eğitim de etkili olacaktır (Asiltürk, 2014: 37). Bu noktada Arabuluculuk Kanunu’nda arabuluculuk kurumu ile hedeflenen neticeye ulaşılabilmesi için, arabulucuların seçimine ve eğitimine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

Arabuluculuk Kanunu’nun 18. maddesinin 2. fıkrasına göre “*Taraflar arabuluculuk faaliyeti sonunda bir anlaşmaya varırlarsa, bu anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesini talep edebilirler.*”. Arabuluculuğa dava açılmadan önce başvurulmuş ise bu şerh arabulucunun görev yeri sulh hukuk mahkemesinden istenebilir. 18. maddenin 3. fıkrası uyarınca icra edilebilirlik şerhi dosya üzerinden inceleme yapılarak çekişmesiz yargı tarafından verilebilir.

Arabuluculuk Kanunu’nun 18. maddesinin 4. fıkrası uyarınca taraflar, taraf avukatları ve arabulucunun birlikte imzalamış oldukları anlaşma belgesi, icra edilebilirlik şerhi olmasa bile ilam niteliğinde belge sayılmıştır. 18. maddenin 5. fıkrasında arabuluculuk kapsamında anlaşmanın sağlanması durumunda tarafların anlaşılan konularda dava açamayacağı düzenlenmiştir.

Tarafların karşılıklı görüşmeler sonucunda anlaşmaya varması durumunda uyuşmazlık bu şekilde çözümlenirse ortaya bir sulh sözleşmesinin çıktığı varsayılabilir. Bu sözleşme hukuki uyuşmazlığın

tarafları arasında gerçekleşmekte olup arabulucu bunun tarafı durumuna girmemektedir. Arabulucu, tarafların neticeye varması için uygun bir görüşme ortamı sağlamış, kimi zaman anlaşmanın sağlanabilmesi için önerilerde bulunmuş kişidir. Arabulucu huzurunda gerçekleşen sulh, mahkeme dışında gerçekleşen sulh niteliğindedir (Kurt, 2018: 152-153).

5.2. Arabuluculuk Müzakerelerinin Olumsuz Sonuçlanması

Arabuluculuk Kanunu'nun 17. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi kapsamında *“Taraflara danışıldıktan sonra arabuluculuk için daha fazla çaba sarf edilmesinin gereksiz olduğunun arabulucu tarafından tespit edilmesi”* durumunda arabuluculuk faaliyetleri sona erecektir. Burada arabulucunun, arabuluculuk faaliyetine son vermesi düzenlenmiştir.

Arabuluculuk Kanunu'nun 17. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi uyarınca arabuluculuk faaliyetlerinin olumlu neticelenmemesi, taraflardan birisinin arabuluculuktan çekildiğini bildirmesi şeklinde de gerçekleşebilir. Burada arabuluculuk faaliyetinin sonlanması için karşı tarafın rızası ya da onayı gerekmemektedir.

5.3. Diğer Nedenlerle Sona Erme

Arabuluculuk Kanunu'nun 17. maddesinin 1. fıkrasının (ç) bendinde tarafların aralarında anlaşarak arabuluculuk faaliyetini sona erdirebilecekleri düzenlenmiştir. 17. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendinde ise taraflar arasındaki uyuşmazlığın arabuluculuk faaliyetine elverişli olmadığı tespit edilmesi durumunda arabuluculuk faaliyetinin sona ereceği belirtilmiştir. Bu durum ise, uyuşmazlığın tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri bir alana girdiğinin sonradan saptanması ya da uyuşmazlığın özel hukuk alanına girmediğinin saptanması gibi durumlarda ortaya çıkabilir.

6. SONUÇ

Bir kısım hukuki uyuşmazlıkların çözümünde bazı nedenlerden dolayı yargı organlarına başvurmak, hukuki uyuşmazlığın taraflarına cazip gelmeyebilir. Bunda yargılama safhasının çok uzun sürmesi, yargılamanın masraflı olması, yargılama sonucunda kimi zaman tatminkâr çözümlerin sunulamayışı gibi faktörler etkili olmaktadır. Bu nedenle özellikle son yıllarda bazı hukuk alanlarında yargı dışı çözüm yöntemleri ayrı bir önem kazanmış ve uygulama alanları giderek artmıştır. Arabuluculuk kurumu da bunlardan birisidir.

Arabuluculuk kurumunun idarenin özel hukuk alanında ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıklarında uygulanmasına ilişkin kanuni düzenleme yakın denilebilecek bir geçmişte yapılmıştır. Arabuluculuk kurumu, 2017 yılında Arabuluculuk Kanunu'na yapılan düzenleme uyarınca idarenin özel hukuk alanında yapmış olduğu bazı faaliyetler nedeniyle ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıklar bakımından uygulanabilir.

Bununla birlikte arabuluculuk kurumunun idarenin kamu gücüne dayanarak yapmış olduğu bazı işlemler ve eylemler bakımından da yani idari uyuşmazlıklar konusunda da uygulama sahası genişletilebilir. Örneğin idarenin sorumluluğu alanında, bir kısım para uyuşmazlıklarında, tam yargı davasına konu olabilecek bazı alanlarda arabuluculuk kurumunun uygulanması ile yargı yoluna göre hukuki uyuşmazlığın daha kısa sürede, ekonomik ve tarafları memnun edecek şekilde çözümü mümkün kılınabilir. Bu noktada Arabuluculuk Kanunu'nda yapılan düzenlemelerin kapsamının kanun koyucu tarafından genişletilmesiyle ya da idarenin hukuki uyuşmazlıklarında arabuluculuk kurumunun uygulanmasına ilişkin ayrı bir kanuni düzenleme yapılmasıyla bu kurumdan faydalanma imkanı artırılmış olacaktır.

Arabuluculuk usulü gereği gibi uygulanırsa ve toplumda yeterli bilinç oluşturulursa, arabuluculuk usulünün olumlu etkilerini daha fazla görmek mümkün olacaktır. Yargı organlarının üzerindeki iş yükü azalacak, zamandan ve masraftan tasarruf sağlanacak, adalete erişim hızlanacak, toplumsal barışa ve huzura katkı sağlanacaktır (Yıldırım, 2016: 760).

KAYNAKÇA

- ADALET BAKANLIĞI HUKUK İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARABULUCULUK DAİRE BAŞKANLIĞININ PARİS ÇALIŞMA ZİYARETİ TOPLANTI TUTANAĞI (6-8 Ocak 2016). http://www.adb.adalet.gov.tr/duyurular/2016/subat/fransa_raporu/fransa_raporu.pdf., Erişim Tarihi: 27.06.2020.
- ADLİ İSTATİSTİKLER 2019 (2020). Ankara: T.C. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü.
- ARAT, N. (2011). İdari Uyuşmazlıkların Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri ile Halli Önündeki Engeller. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Prof. Dr. İl Han Özay'a Armağan, C LXIX*, (1-2), s. 891-906.
- ASİLTÜRK, M. (2014). Arabuluculuk Müessesesinin İdari Yargılama Hukuku Uyuşmazlıklarının Çözümlemesinde Uygulanabilirliği. *Terazi Hukuk Dergisi, C 9*, (95), s. 29-40.
- ARNAVAS, D. (2004). *Alternative Dispute Resolution For Government Contract*. CCH Incorporated, Chicago.
- ATAY, E. E. (2019). *İdare Hukuku*. 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
- ATIŞ, İ. (2019). Arabuluculuk Uygulamasında Gizlilik İlkesinin Uygulanması ve Önemi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 8(1),74-84.
- BADUR, E. (2020). Arabulucu Sözleşmesi. *Terazi Hukuk Dergisi*, 15(162), 248-265.
- ÇİÇEK, M. (2018). *İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk*. 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
- ERGIN, İ. (2013). Alternatif Çözüm Yöntemleri ve Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk. Muharrem Balcı (Ed.), *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları-Birikimler 4* içinde (s. 149-159). İstanbul.
- ERGİNER, U. O. (2017). Arabuluculuk ve Gizlilik. *Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (9), 73-98.
- ERKAN, V. U. (2019). Arabulucunun Hukuki Sorumluluğu. Muharrem Özen vd. (Ed.), *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukukun Güncel Sorunları Sempozyumu – II (26-27 Aralık 2018) Bildiri Özetleri Kitabı* içinde (s. 8-9). Ankara.
- EROL, M. (2018) *Türk Hukukunda Arabuluculuk ve Teşkilatlanması*. 1. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- FİŞ ÜSTÜN, G. (2020). Arabuluculuk Faaliyetlerinde İdarenin Yeri ve Yetkisi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26 (1), 13-23.
- HASOĞLU, A. (2016). İdare Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (4), 1981-1996.
- KALABALIK, H. (2019). *İdare Hukuku Dersleri*. C I, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
- KARAARSLAN, M. (2019). İdarenin Taraf Olduğu Uyuşmazlıkların Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri ile Giderilmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (140), 71-113.

- KORKMAZ, F. & KIYAK, E. (2018). 7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunuyla 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununda Getirilen Değişikliklerin Değerlendirilmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 31-56.
- KURT, E. (2018). Sulh Sözleşmesi ve Arabuluculuk. Tahir Muratoğlu & M. Burak Buluttekin (Ed.), *Hukukta Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları* içinde (s. 147-154). Ankara: Seçkin Yayınları.
- ODYAKMAZ, Z., ÇINARLI, S. & AVCIOĞLU AKSOY, E. (2018). *İdare Hukukunda Yargı Öncesi Uyuşmazlık Çözüm Usulleri*. 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- ÖZBEK, M. (2005). İdarî Uyuşmazlıkların Çözümünde Yargılama Dışı Usuller (II). *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (57), 82-134.
- ÖZKAN, A. (2016). Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarının Yargılama Sürecine Etkisi ve İdari Yargı Sisteminde İşlerliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (CİEP Özel Sayısı), 616-634.
- ÖZTÜRK, N. & YARAR, G. (2019). Türk Hukukunda Arabuluculuk. Hüseyin Eriş & Merve Kırdıryüz (Ed.), *1. Uluslararası Harran Multidisipliner Çalışmalar Kongresi 8-10 Mart 2019 Tam Metin Kitabı* içinde (s. 892-898). Şanlıurfa: İksad Publications.
- RESMİ GAZETE: 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (22.06.2012). Sayı: 28331. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6325.pdf>; Erişim Tarihi: 27.06.2020.
- RESMİ GAZETE: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği (02.06.2018). Sayı: 30439. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2463> =7&., Erişim Tarihi: 27.06.2020.
- STIENSTRA, D. & WILLGING, T. E. (1995). *Alternatives to Litigation Do They Have A Place In The Federal District Courts?* Federal Judicial Center. <https://saalimited.com/PDFS/Arbitration%20STUDY/Mediation%20and%20Arbitration%20as%20a%20>., Erişim Tarihi: 23.07.2020.
- Traditional Litigation versus Alternative Dispute Resolution (ADR): Which Way to Go?, p. 1-2, <http://documents.jdsupra.com/14952ae0-8a10-4f6f-aa04-fc6fd1504df5.pdf>., Erişim Tarihi: 23.07.2020.
- YAZICI, Ç. (2020). Türkiye’de Arabuluculuğun Gelişimi. *Uluslararası Ticaret ve Hukuk Dergisi*, 9(2), 313-352.
- YILDIRIM, F. (2016). Türk Hukuk Sisteminde Alternatif Bir Çözüm Yolu Olarak Arabuluculuk. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(3), 748-762.
- YILDIRIM, F. (2019). *Arabuluculuk ve Ombudsmanlık*. 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
- YILDIRIM, T., YASİN, M., KAMAN, N., ÖZDEMİR, H. E., ÜSTÜN, G. & OKAY TEKİNSOY, Ö. (2018). *İdare Hukuku*. 7. Baskı, İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.